

Determinanten van TV-opvoeding: een replicatie-onderzoek

P. NIKKEN

Stichting Kinderpostzegels Nederland

J. E. VAN LIL

NOS, Afdeling Kijk- en Luisteronderzoek

Samenvatting

Via een telefonisch interview afgenomen bij een representatieve steekproef van 771 ouders met kinderen van 3 tot 18 jaar is onderzocht welke opvattingen ouders huldigen over de effecten van televisie op kinderen en hoe frequent zij tv-begeleidingsactiviteiten bij hun kinderen toepassen. Evenals in het Amerikaanse onderzoek dat we hebben gerepliceerd (Bybee, Robinson & Turow, 1982) laten tv-begeleidingsactiviteiten zich in drie soorten onderscheiden: restrictieve, evaluatieve en niet-gerichte begeleiding. Ouders zijn meer restrictief als ze televisie negatieve effecten toeschrijven, bij jongere kinderen en als er minder televisie-toestellen in huis zijn. Ouders begeleiden vaker evaluatief wanneer ze televisie positieve effecten toeschrijven en wanneer ze televisie negatieve effecten toeschrijven. Ouders begeleiden vaker niet-gericht als ze televisie positieve effecten toeschrijven, in kleinere gezinnen en als zij zelf meer televisie kijken. Moeders en hoger opgeleide ouders passen alle vormen van tv-begeleiding het meest toe.

1 Inleiding

1.1 TV-opvoeding

Recentelijk is er in de Nederlandse literatuur een sterk gestegen belangstelling aanwijsbaar voor de wijze waarop ouders hun kinderen bij het omgaan met televisie begeleiden (Vooijs, 1987; Van Lil & Vooijs, 1989; Nikken, 1989; Van der Voort, 1989). In dit verband wordt wel gesproken van 'tv-opvoeding', die door Bybee, Robinson en Turow (1982) in drie vormen wordt onderverdeeld: restrictieve begeleiding (controle uitvoeren op de tijd die kin-

deren aan televisie kijken besteden en op de programma's die zij op televisie zien), niet-gerichte begeleiding (samen met de kinderen meekijken naar televisie en daarover praten), en evaluatieve begeleiding (uitleg geven over programma-inhouden aan kinderen tijdens het kijken naar televisie).

Blijkens experimentele studies, waarvan Corder-Bolz (1982) en Vooijs (1987) een overzicht geven, kunnen ouders via verschillende tv-begeleidingsactiviteiten de leereffecten van televisie bij kinderen verhogen, alsook de houding van kinderen tegenover televisie-beelden beïnvloeden, en daarmee ook de uitwerking van die beelden op het gedrag. Niet-gerichte begeleidingsactiviteiten hebben een positieve uitwerking op wat kinderen van educatieve programma's kunnen leren (Ball & Bogatz, 1970), terwijl het toepassen van de evaluatieve begeleidingsactiviteiten angstreacties bij als griezelig ervaren programma's (Cantor & Wilson, 1984) en de aantrekkelijkheid en de invloed van geweldsbeelden op het agressieve gedrag van kinderen (Corder-Bolz, 1980) kunnen reduceren. Een restrictie van de tijd die kinderen aan televisie kijken besteden, kan bevorderen dat kinderen meer gaan lezen (Gadberry, 1974; De Meyer, Hendriks & Fauconnier, 1985).

Hoewel ouderlijke begeleidingsactiviteiten bij het televisie kijken effectief kunnen zijn, lijken weinig ouders van die mogelijkheid tot beïnvloeding gebruik te maken. Amerikaans onderzoek suggereert dat ouders nog het meest de niet-gerichte begeleiding toepassen en in mindere mate de restrictieve of evaluatieve begeleiding (Barcus, 1969; Bower, 1973; Mohr, 1979; Bybee et al., 1982; Palmer, Hockett & Dean, 1983; Messaris & Kerr, 1983).

Wat er in Nederlandse gezinnen aan tv-opvoeding wordt gedaan is niet vaak onderzocht. Slechts twee onderzoeken geven enig inzicht in de begeleidingsactiviteiten van ouders: een onderzoek van tien jaar geleden (Van Lil, 1978) en een recent onderzoek (Van Lil & Vooijs, 1989). Beide onderzoeken wijzen erop dat Nederlandse ouders vaker niet-gerichte begeleidingsactiviteiten toepassen dan restrictieve.

Comstock, Chaffee, Katzman, McCombs

en Roberts (1978) hebben de hypothese opgeworpen, dat de frequentie waarmee ouders tv-opvoedingsactiviteiten toepassen, voorspeld kan worden door de mate waarin ouders bezorgd zijn over de invloed van televisie op kinderen. In twee onderzoeken is feitelijk nagegaan of de opvattingen van ouders inderdaad van invloed zijn op het tv-opvoedingsgedrag. Bybee et al. (1982) verrichtten hun onderzoek bij een selecte groep ouders (200 massacommunicatie-wetenschappers met kinderen in de leeftijd van 3 tot 18 jaar). Bybee et al. (1982) verwachtten dat massacommunicatie-wetenschappers meer dan gewone ouders geneigd zouden zijn tot het uitoefenen van tv-begeleiding, hoewel dat na vergelijking met andere Amerikaanse studies verricht onder representatieve steekproeven, niet het geval leek te zijn. De ondervraagde wetenschappers hadden, blijkens factor-analyse, een genuanceerd oordeel over de rol van televisie; zij onderkennen tegelijkertijd zowel de positieve als de negatieve consequenties van televisie kijken voor kinderen. Bybee et al. (1982) spreken daarbij van pro-sociale en anti-sociale effecten. Conform de hypothese waren de wetenschappers die een sterke negatieve invloed aan de televisie toekenden, sterker geneigd de restrictieve begeleiding toe te passen. Tevens begeleidden deze ouders hun kinderen vaker evaluatief, maar dat gold ook en zelfs sterker voor de ouders die een positieve invloed aan televisie toekenden. Er was geen samenhang tussen de opvatting die de ouders huldigden over de effecten van televisie en de mate waarin zij aan niet-gerichte begeleiding deden.

Recent Nederlands onderzoek met een bescheidener instrumentarium (Van Lil & Vooijs, 1989) wijst op soortgelijke verbanden. Evenals in het Amerikaanse onderzoek zijn ouders die sterke negatieve invloeden aan televisie toeschrijven meer geneigd tot restrictieve begeleidingsactiviteiten, terwijl ouders die de televisie een positieve invloed toedichten vaker evaluatieve begeleidingsactiviteiten toepassen. De gevonden verbanden zijn echter zwakker dan in het onderzoek van Bybee et al. (1982), hetgeen een gevolg kan zijn van het geringe aantal items waarmee tv-begeleiding en opvattingen over de effecten van televisie gemeten zijn. Van Lil en Vooijs (1989) doen dan ook de suggestie het Amerikaanse onderzoek bij een representatieve steekproef van Nederlandse ouders te repliceren.

In het huidige onderzoek herhalen we de studie van Bybee et al. (1982) met als doel na te gaan of de door Bybee et al. (1982) bij massacommunicatie-wetenschappers gevonden vormen van tv-begeleiding (t.w.: restrictieve, evaluatieve en niet-gerichte) ook bij 'gewone' ouders voorkomen. Een tweede doel is na te gaan in welke mate Nederlandse ouders deze vormen van tv-begeleiding toepassen en vast te stellen in hoeverre dit samenhangt met gezinskenmerken en met de effecten die ouders aan het televisie kijken toeschrijven.

Daarbij hebben we het onderzoek van Bybee et al. (1982) enigzins uitgebreid. Aan de vragen over de opvattingen van ouders over tv-effecten op gedrag en attitudes hebben we er enkele over emotionele effecten, zoals angstreacties of onrustig slapen (Surgeon General's Scientific Advisory Committee, 1972; Van Lil, 1988), toegevoegd. Ten aanzien van de vragen over tv-begeleiding hebben we enkele vragen over de niet-gerichte begeleiding toegevoegd, omdat het niet duidelijk is of bij het samen kijken door ouders en kinderen wel pedagogische motieven een rol spelen. Mogelijk komt het samen kijken, met name bij oudere kinderen, vooral door een gemeenschappelijke interesse voor programma's zonder dat van een pedagogisch oogmerk sprake is (Van Lil & Vooijs, 1989).

1.2 Verwachtingen

Op basis van de onderzoeken van Bybee et al. (1982) en van Van Lil en Vooijs (1989) verwachten we ten aanzien van de opvattingen van ouders over de effecten van televisie dat:

- de restrictieve begeleiding het meest voorkomt bij ouders die bezorgd zijn over negatieve effecten van televisie;
- de evaluatieve begeleiding eerder toegepast zal worden door ouders met positieve opvattingen over televisie.

De mate waarin ouders tv-opvoedingsactiviteiten toepassen hoeft echter niet alleen af te hangen van de opvattingen die ouders huldigen over de effecten van televisie, maar kan ook afhangen van gezinskenmerken. Wanneer ouders zelf veel tijd aan televisie kijken besteden, is het bijvoorbeeld aannemelijk dat de kans op samen met de kinderen televisie kijken (niet-gerichte begeleiding) toeneemt en dat de kans op restrictieve begeleiding afneemt, terwijl als beide ouders buitenshuis werken de kans op alle vormen van tv-

begeleiding afneemt. Daarnaast zijn blijkens onderzoek (Bower, 1973; Mohr, 1979; Gross & Walsh, 1980; Bybee et al., 1982; Van Lil & Vooijs, 1989) nog diverse andere demografische kenmerken, zoals het geslacht van de ouders, het geslacht en de leeftijd van het kind, het aantal televisie-toestellen dat een gezin bezit en het sociaal economisch milieu, van invloed op het tv-opvoedingsgedrag.

Op grond hiervan is te verwachten dat de restrictieve begeleiding het meest zal voorkomen bij jongere kinderen, bij moeders, bij dochters, bij ouders met een hogere opleiding, wanneer de ouders zelf minder tijd aan televisie kijken besteden en wanneer er minder televisie-toestellen in huis zijn.

De niet-gerichte begeleiding zal het meest voorkomen bij oudere kinderen, bij moeders, bij ouders met een laag opleidingsniveau, wanneer er minder televisie-toestellen in huis zijn, wanneer de ouders zelf meer tijd aan televisie kijken besteden en wanneer er minder thuiswonende kinderen zijn.

Ten aanzien van de evaluatieve begeleiding doen we geen voorspellingen over de samenhang met demografische kenmerken, omdat er soms geen verbanden zijn aangetoond (Bybee et al., 1982), of omdat deze begeleidingsvorm in eerder onderzoek met een te gering aantal items is gemeten.

2 Methode

2.1 Steekproef

In januari 1989 is door de Afdeling Kijk- en Luister Onderzoek van de NOS bij een representatieve steekproef van ouders (N = 771, gemiddeld 38 jaar) met één of meer thuiswonende kinderen in de leeftijd van 3 tot 18 jaar (gemiddeld 7½ jaar) een telefonisch interview afgenomen.

2.2 TV-opvoedingsgedrag

In het interview zijn aan de ouders 16 vragen gesteld over de frequentie ('vaak', 'soms', 'hoogst zelden', 'nooit') waarmee zij tv-opvoedingsactiviteiten toepassen (zie Tabel 1). Specifiek is nagevraagd hoe ouders hun jongste kind begeleiden, om vergelijkbare antwoorden over het tv-opvoedingsgedrag van de ouders te verkrijgen. Aan de vragen over tv-opvoeding van Bybee et al. (1982) zijn er twee toegevoegd over samen kijken ('om-

dat de ouder dat belangrijk vindt' en 'omdat het kind dat wil'). Alle vragen zijn via een gecomputeriseerde rotatie-techniek aan elke ouder in willekeurige volgorde voorgelegd.

2.3 Gepercipieerde effecten van televisie

De opvatting van ouders over de effecten die televisie kan hebben op kinderen zijn gemeten door hun uitspraken voor te leggen over diverse invloeden van de televisie die men in de literatuur aantreft. In totaal zijn 20 vragen gesteld; 17 van Bybee et al. (1982) overgenomen uitspraken en drie toegevoegde uitspraken over emotionele effecten (zie Tabel 2). Ook deze uitspraken zijn steeds in willekeurige volgorde aangeboden. De ouders gaven op een vijfpuntsschaal lopend van 'geheel mee eens' tot 'geheel mee oneens' aan in hoeverre zij de uitspraken onderschreven.

2.4 Demografische kenmerken

Aan het eind van het interview is gevraagd naar leeftijd en geslacht van de ouders en het jongste kind, gezinsgrootte, opleidingsniveau van de ouders, aantal tv-toestellen in huis en de tijd die ouders aan het kijken naar televisie of video besteden.

3 Resultaten

3.1 TV-opvoedingsgedrag

De factoriële structuur van een factor-analyse uitgevoerd op de vragen over de frequentie waarmee ouders aan tv-begeleiding doen (zie Tabel 1) vertoont een opmerkelijk grote overeenkomst met de structuur die Bybee et al. (1982) gevonden hebben. Evenals in het Amerikaanse onderzoek onder communicatiewetenschappers vinden we drie factoren die betrekking hebben op respectievelijk de *restrictieve*, *evaluatieve* en *niet-gerichte begeleiding*. Alleen item 10 laadt niet op de factor 'niet-gerichte begeleiding', zoals bij Bybee et al. (1982), maar op de factor 'evaluatieve begeleiding'. Conform onze verwachting laden de twee toegevoegde items over samen kijken het hoogst op de derde factor, welke betrekking heeft op de niet-gerichte begeleiding. De drie factoren met eigenwaarden groter dan 1 verklaren gezamenlijk 44% van de variantie.

De frequenties waarmee ouders 'vaak' of 'soms' tv-opvoedingsactiviteiten toepassen zijn in Figuur 1 weergegeven. Wanneer we alle

Table 1 *Factor-analyse; principale componenten-analyse met betrekking tot tv-opvoedingsmethoden; factortoladingen na varimax-rotatie*

TV-begeleidingsactiviteiten	I	II	III
Hoe vaak . . .			
RESTRICTIEVE BEGELEIDING			
1 verbiedt u uw kind naar een bepaald programma te kijken?	.73	.19	-.01
2 beperkt u het televisie kijken van uw jongste kind?	.69	.07	.09
3 zegt u op welke tijdstippen uw kind mag kijken?	.68	-.01	.19
4 geeft u tevoren aan welk programma uw kind mag zien?	.68	.06	.27
5 schakelt u naar een ander net bij ongeschikte programma's	.60	.28	.01
EVALUATIEVE BEGELEIDING			
6 wijst u op bepaalde slechte handelingen in een film?	.10	.68	.12
7 wijst u op bepaalde goede handelingen in een film?	-.00	.65	.30
8 praat u over waarom iemand in een film iets doet?	.08	.65	.26
9 legt u uit dat tv-series en personen verzonnen zijn?	.21	.65	-.07
10 praat u tijdens het kijken over het programma?*	-.02	.46	.38
11 geeft u uitleg over STER-spotjes?	.18	.42	.12
NIET-GERICHTE BEGELEIDING			
12 praat u met uw jongste kind over een programma dat u net bekeken heeft of straks gaat zien?	.10	.26	.64
13 kijkt u samen met uw kind?	-.02	.06	.62
14 kijkt u bewust mee omdat u dat belangrijk vindt?***	.23	.21	.59
15 kijkt u mee omdat uw kind daarom vraagt?***	.11	.18	.58
16 moedigt u aan naar bepaalde programma's te kijken?	.14	.05	.56
Percentage verklaarde variantie	15,9	14,9	13,1

* niet-gerichte begeleiding volgens Bybee et al. (1982)

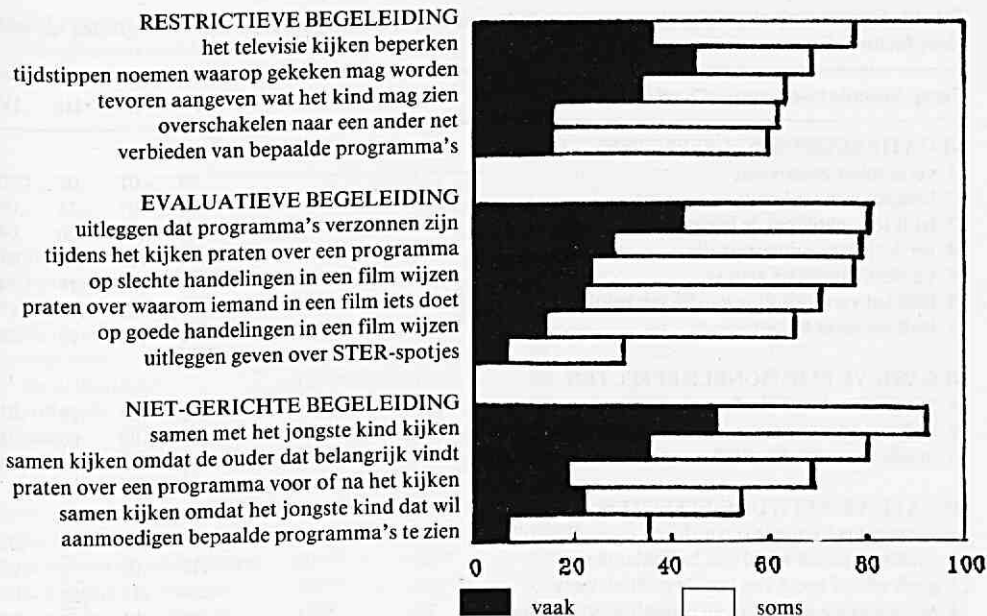
** niet door Bybee et al. (1982) gestelde vragen

items per factor samennemen, doet 30% van de ouders vaak aan restrictieve begeleiding (33% soms), 27% vaak aan evaluatieve begeleiding (40% soms) en 24% vaak aan niet-gerichte begeleiding (48% soms). Volgens de h-toets van verschillen tussen proporties (Cohen, 1977) is alleen het verschil tussen de mate waarin ouders vaak restrictieve en vaak niet-gerichte activiteiten toepassen significant ($h = .135$; $p = 0,01$). De verschillen tussen de mate waarin ouders de evaluatieve begeleiding en de restrictieve of de niet-gerichte begeleiding vaak toepassen zijn niet significant (h is respectievelijk .066 en .069).

De mate waarin Nederlandse ouders tv-opvoeding toepassen hebben we ook vergeleken met de frequenties waarmee de door Bybee et al. (1982) ondervraagde wetenschappers aan tv-opvoeding doen. Nederlandse ouders passen twee restrictieve, twee evaluatieve en één niet-gerichte begeleidingsactiviteit (items nr. 3, 4, 8, 9 en 13) vaker toe dan de

Amerikaanse wetenschappers (h varieert van .173 tot .376; $p = 0,05$). Drie niet-gerichte activiteiten, één restrictieve en één evaluatieve begeleidingsactiviteit (items nr. 5, 10, 11, 12 en 16) komen vaker bij de Amerikaanse wetenschappers voor (h varieert van .174 tot .686; $p = 0,01$).

De mate waarin ouders uit de huidige steekproef doen aan tv-opvoedingsactiviteiten laat zich gedeeltelijk ook vergelijken met andere Amerikaanse studies verricht onder representatieve steekproeven van ouders. Bower (1973) stelde exact dezelfde vragen over restrictieve begeleidingsactiviteiten aan 'gewone' ouders ($N = 619$) met kinderen van 4 tot 12 jaar. Een deelgroep van ouders uit onze studie met vergelijkbare kenmerken ($N = 579$) verschilt op enkele punten met deze Amerikaanse ouders. Nederlandse ouders geven iets vaker tevoren aan welk programma hun kind mag zien (36% vs. 30% 'vaak'; $h = .128$, $p = 0,05$). Amerikaanse ouders spreken daar-

Figuur 1 TV-opvoedingsactiviteiten; percentages respondenten die activiteiten vaak en soms toepassen

entegen vaker een verbod uit over programma's (18% vs. 30% 'vaak'; $h = .283$, $p = 0.01$) en schakelen vaker over naar een ander net bij ongeschikte uitzendingen (17% vs. 35% 'vaak'; $h = .416$, $p = 0,01$). Op het punt van de evaluatieve begeleiding kan het onderzoek vergeleken worden met een studie van Messaris en Kerr (1983) die aan moeders met kinderen van 6 tot 12 jaar ($N = 336$) vragen stelden. Nederlandse moeders met even oude kinderen ($N = 239$) geven vaker uitleg over de onechtheid van televisie (50% vs. 17% 'vaak'; $h = .721$, $p = 0,01$), maar praten iets minder vaak over de motieven van tv-personen dan de moeders in het Amerikaanse onderzoek (25% vs. 32% 'vaak'; $h = .159$, $p = 0,05$).

3.2 Gepercipieerde tv-effecten

Evenals Bybee et al. (1982) vinden we in een factor-analyse uitgevoerd op de uitspraken over de effecten van televisie, een aparte factor voor de positieve invloed van het medium. Blijkens de analyse hoort ook de uitspraak over een verhoogde interesse voor seksualiteit daartoe (zie Tabel 2). In tegenstelling tot Bybee et al. (1982) vormen de uitspraken over gepercipieerde negatieve invloeden van televisie op kinderen niet één, maar drie aparte factoren, die betrekking hebben op: gedrags-, emotionele en attitude-effecten. De vier factoren

met eigenwaarden groter dan 1 verklaren gezamenlijk 41% van de variantie.

Gemiddeld over de vijf positieve uitspraken is 58% van de ouders het ermee eens dat de televisie een positieve invloed kan hebben op kinderen. Tegelijkertijd onderkennen ouders ook negatieve invloeden aan het televisie kijken, vooral negatieve emotionele effecten; 79% van de ouders meent dat dat voorkomt. Negatieve invloeden op gedrag en op attitudes worden minder frequent aan televisie toegeschreven (respectievelijk 41% en 16%).

De hier gevonden opvattingen van ouders over de invloeden van televisie op kinderen kunnen we helaas niet met het onderzoek van Bybee et al. (1982) vergelijken. Zij maken geen melding van de mate waarin de communicatie-wetenschappers positieve en negatieve effecten aan televisie toeschrijven.

3.3 Determinanten van tv-opvoeding

Via een niet-hiërarchische regressie-analyse hebben we de relatie van het tv-opvoedingsgedrag van ouders met de gepercipieerde effecten van televisie en de demografische kenmerken bepaald (zie Tabel 3). Op basis van de hierboven beschreven factor-analyses zijn drie schalen voor tv-begeleiding en vier schalen voor gepercipieerde televisie-effecten ge-

Tabel 2 *Factor-analyse; principale componenten-analyse met betrekking tot gepercipieerde effecten van televisie; factorladingen na varimax-rotatie*

Gepercipieerde tv-effecten	I	II	III	IV
NEGATIEVE GEDRAGS-EFFECTEN				
1 vermindert creativiteit	.69	-.01	.07	-.10
2 leidt tot minder lezen	.65	.07	-.24	-.05
3 leidt tot onvoldoende lichaamsbeweging	.62	.04	.20	.04
4 verslechtert de concentratie	.54	.19	.17	-.04
5 versterkt agressief gedrag	.44	.37	.19	.04
6 leidt tot vervreemding van de werkelijkheid	.37	.32	.18	-.15
7 leidt tot meer kopen	.35	.10	.19	.29
NEGATIEVE EMOTIONELE EFFECTEN				
8 leidt tot nachtmerries*	.02	.83	.10	.01
9 leidt tot onrustig slapen*	.09	.80	.06	.03
10 maakt kinderen angstig*	.20	.76	.03	.16
NEGATIEVE ATTITUDE-EFFECTEN				
11 versterkt stereotiepe opvattingen over sekserollen	.05	-.02	.58	.07
12 geeft een scheef beeld van buitenlanders	.10	.09	.58	-.05
13 geeft scheef beeld van hoe de politiek werkt	.04	.17	.55	-.05
14 bevordert wens tot directe behoeftebevrediging	.41	-.01	.45	.15
15 geeft een vals idee over wat wel en niet mag	.33	.14	.38	.00
POSITIEVE EFFECTEN				
16 maakt kinderen nieuwsgieriger	-.13	.00	-.06	.65
17 leert kinderen nieuwe woorden	-.07	.13	-.09	.55
18 vergroot de interesse voor seksualiteit**	.25	-.01	.27	.50
19 vergroot de kennis over wat er in de wereld gebeurt	.15	.07	-.40	.44
20 laat kinderen aardiger met elkaar omgaan	-.26	-.18	.23	.37
Percentage verklaarde variantie	12,7	11,5	9,2	7,4

* niet door Bybee et al. (1982) gebruikte uitspraken

** anti-sociale invloed volgens Bybee et al.

construeerd. Elke schaal bestaat uit alle vragen die het hoogst laden op een factor, gewogen volgens de factor-score op die schaal.

Hoewel de verbanden tussen het tv-opvoedingsgedrag van de ouders en de gepercipieerde effecten van televisie en de demografische kenmerken in de regressie-analyse niet sterk zijn, is er wel sprake van een duidelijk patroon. De restrictieve begeleiding wordt significant vaker toegepast door moeders, bij jongere kinderen, in gezinnen met minder televisie-toestellen in huis en door ouders met een hogere opleiding. Daarnaast zijn ouders die in sterke mate negatieve effecten op het gedrag en de emoties van kinderen waarnemen eerder geneigd tot de restrictieve begeleiding.

De evaluatieve begeleiding laat zich door twee demografische kenmerken, het geslacht van de ouders en hun opleidingsniveau, ver-

klaren. Moeders en ouders met een hoger opleidingsniveau doen meer aan evaluatieve begeleiding. Verder begeleiden ouders die sterk van mening zijn dat de televisie een positieve invloed heeft op kinderen en ouders die vinden dat de emoties van kinderen negatief beïnvloed worden hun kinderen significant vaker evaluatief.

De niet-gerichte begeleiding wordt vaker toegepast door moeders en door ouders die meer opleiding hebben genoten, en komt vaker voor in gezinnen met minder kinderen en in gezinnen waar de ouders zelf meer televisie kijken. Daarnaast begeleiden ouders hun jongste kind vaker niet-gericht wanneer zij er sterker van overtuigd zijn dat de televisie een positieve invloed heeft op de socialisatie van kinderen.

Tabel 3 *Meervoudige regressie-voorspelling van tv-opvoeding door demografische kenmerken en gepercipieerde effecten van televisie*

	<i>Dimensies van TV-begeleiding</i>					
	RESTRICTIEF		EVALUATIEF		NIET-GERICHT	
	r	bèta	r	bèta	r	bèta
<i>Demografische kenmerken</i>						
Leeftijd ouder	-.16***	== =	-.03	== =	-.16***	-.04
Geslacht ouder (M = 1, V = 2)	.19***	.18***	.11**	.13***	.15***	.14***
Leeftijd kind	-.25***	-.19***	-.02	.01	-.13**	-.08
Gezinsgrootte	.05	.03	.01	.02	-.13***	-.13***
TV-toestellen thuis	-.18***	-.10**	-.00	== =	-.07*	-.03
Kijktijd ouder	-.03	== =	.04	.04	.13***	.09*
Opleiding	.10**	.10**	.06	.11*	.01	.08*
Geslacht kind (M = 1, V = 2)	-.04	-.02	.06	.06	.02	.03
<i>Gepercipieerde effecten</i>						
Positieve effecten	-.04	-.04	.19***	.19***	.14***	.13***
Negatieve emotionele effecten	.20***	.10**	.13**	.09*	.09**	.04
Negatieve gedrags-effecten	.21***	.14***	.05	== =	.04	== =
Negatieve attitude-effecten	.12**	.03	.06*	.04	.05	.03
Mult. R		.41***		.27***		.31***

*, ** en *** duiden op significante verbanden op respectievelijk 5%, 1% en 0,1%-niveau; (df = 12,758)

4 *Samenvatting en discussie*

De huidige studie maakt duidelijk dat het tv-opvoedingsgedrag van 'gewone' ouders op dezelfde wijze gestructureerd is als Bybee et al. (1982) bij een selecte groep van Amerikaanse communicatiewetenschappers vonden. Evenals in het Amerikaanse onderzoek maken 'gewone' Nederlandse ouders tegelijkertijd gebruik van de restrictieve, de evaluatieve en de niet-gerichte begeleiding. Slechts één item, dat betrekking heeft op het praten over een programma tijdens het kijken, laadde het hoogst op de factor 'evaluatieve begeleiding', en niet op de factor 'niet-gerichte begeleiding' zoals bij Bybee et al. (1982). Wellicht heeft deze activiteit in de ogen van Nederlandse ouders eerder een evaluatief dan een toevallig, ongericht karakter.

Als het gaat om de frequentie waarmee ouders tv-opvoeding toepassen, lijken 'gewone' Nederlandse ouders iets restrictiever dan Amerikaanse communicatie-wetenschappers, maar minder restrictief dan 'gewone' Amerikaanse ouders. Deze verschillen zijn echter moeilijk te verklaren, omdat diverse factoren een rol spelen. Bybee et al. (1982)

hebben een bijzondere groep van hoog opgeleide wetenschappers onderzocht en bovendien bestond hun steekproef voor het merendeel uit mannen (86%), welke in de regel minder aan tv-opvoedingsactiviteiten doen dan vrouwen. Ook de vergelijking met de studie van Bower (1973) bij 'gewone' Amerikaanse ouders moeten we met reserve bezien, omdat dat onderzoek reeds meer dan 16 jaar geleden is uitgevoerd. Het lijkt daarom niet zinvol conclusies te binden aan de verschillen in het opvoedingsgedrag voor zover het de restrictieve begeleiding betreft.

Wel interessant zijn de uitkomsten dat de niet-gerichte begeleiding vaker voorkomt bij de Amerikaanse wetenschappers, terwijl de evaluatieve activiteiten iets vaker door 'gewone' Nederlandse ouders dan door Amerikaanse wetenschappers worden toegepast. Bovendien komt het uitleg geven over de onechtheid van televisie-programma's (evaluatief) vaker voor bij Nederlandse moeders dan bij Amerikaanse. We kunnen aannemen dat het hier om een cultureel verschil tussen de Verenigde Staten en Nederland gaat. Wellicht is het voor Amerikaanse ouders relatief moeilijker de evaluatieve begeleiding toe te passen, omdat

er in de Verenigde Staten een groter aanbod van programma's is en de televisie in het algemeen vaker aan staat. Misschien wordt er in Amerikaanse gezinnen meer over televisie in het algemeen gepraat dan in Nederlandse gezinnen, terwijl Amerikaanse ouders tijdens het kijken toch minder uitleg geven aan hun kinderen over de inhoud. Een replicatie van het huidige onderzoek bij een representatieve steekproef van Amerikaanse ouders is echter gewenst om het onderscheid tussen de drie vormen van het tv-opvoedingsgedrag van Nederlandse en Amerikaanse ouders duidelijk te maken.

Evenals in het onderzoek van Bybee et al. (1982) en van Van Lil en Vooijs (1989) denken de ondervraagde Nederlandse ouders over de rol die televisie in het socialisatieproces van kinderen speelt meerdimensionaal. De meeste ouders menen dat aan het televisie kijken van kinderen zowel voor- als nadelen zijn verbonden. Opvallend is evenwel dat de door televisie verhoogde interesse van kinderen voor seksualiteit in onze studie als een positieve invloed wordt opgevat. In het onderzoek van Bybee et al. (1982) zagen de wetenschappers de verhoogde interesse voor seksualiteit als een negatieve invloed van televisie. Wellicht zijn de verschillende opvattingen wederom te verklaren als culturele verschillen. In het algemeen is de invloed van een 'Moral Majority' in de Verenigde Staten veel sterker dan in Nederland. Het beleid van Nederlandse omroeporganisaties ten aanzien van programma's over liefde en erotiek is dan ook vrijzinniger, en de houding van Nederlanders ten aanzien van seksualiteit en zeden is in de loop der jaren eveneens sterk geliberaliseerd (Sociaal Cultureel Planbureau, 1988).

De door ons toegevoegde uitspraken over emotionele effecten van televisie blijken van groot belang te zijn. De drie uitspraken vormen een nieuwe zelfstandige factor. Voorts vindt een grote meerderheid van de ouders dat de televisie een negatieve invloed heeft op de emoties van kinderen. Ouders zijn daar vaker van overtuigd dan van de andere effecten. Bovendien blijken ouders die bezorgd zijn over negatieve emotionele effecten van televisie, niet alleen vaker de restrictieve begeleiding toe te passen, maar ook de evaluatieve begeleiding. Kennelijk willen ouders de angstreacties als gevolg van het televisie kijken bij kinderen niet alleen via restricties op het kijkgedrag te

gengaan, maar hechten ze er ook belang aan tijdens het kijken programma-inhouden aan hun kinderen uit te leggen.

Eveneens nieuw is dat bij ouders die overtuigd zijn van het 'goede' van televisie, niet alleen vaker de evaluatieve begeleiding voorkomt, zoals we verwachtten, maar dat deze ouders hun kinderen ook vaker niet-gericht begeleiden. Wellicht vinden we dit verband met de niet-gerichte begeleiding, omdat we specifieke vragen over de beweegredenen van ouders om samen met de kinderen televisie te kijken toegevoegd hebben.

In het huidige onderzoek hadden we geen informatie ter beschikking over het al of niet buitenshuis werken van de ouders, het aangesloten zijn op het kabelnet en het kijkgedrag van het kind. Desalniettemin geven de wel onderzochte kenmerken een interessant inzicht in de mate waarin tv-opvoeding bij Nederlandse ouders voorkomt. Van de demografische kenmerken zijn het opleidingsniveau en het geslacht van de ouders de meest belangrijke voorspellers voor het tv-opvoedingsgedrag. Moeders en ouders uit hogere sociale milieus passen niet alleen het meest de restrictieve en de niet-gerichte begeleiding toe, maar begeleiden hun kinderen ook vaker evaluatief. Kennelijk vinden ouders met een hogere opleiding en moeders, die traditioneel meer dan vaders bij de opvoeding van kinderen betrokken zijn, het belangrijker kinderen bij het televisie kijken te begeleiden en zetten dat dan ook om in feitelijk gedrag.

Ten aanzien van de voorspellingen over de samenhang van het tv-opvoedingsgedrag van ouders met demografische kenmerken worden er slechts enkele niet bevestigd. In tegenstelling tot de bevindingen van Gross en Walsh (1980), passen Nederlandse ouders de restrictieve begeleiding niet vaker toe bij dochters dan bij zonen. Evenmin zijn ouders die zelf meer televisie kijken minder restrictief dan ouders die minder tijd aan televisie kijken besteden. Ouders zijn wel minder restrictief naarmate de kinderen ouder worden en er meer televisie-toestellen in huis zijn. Kennelijk vinden ouders het in die situaties niet langer noodzakelijk hun kinderen te beschermen tegen negatieve invloeden van televisie.

In tegenstelling tot onderzoek van Gross en Walsh (1980) en van Bybee et al. (1982) hangt de niet-gerichte begeleiding noch met het aantal televisie-toestellen in het gezin, noch met

de leeftijd van de kinderen samen. De niet-gerichte begeleiding is meer van 'toevallige' situationele kenmerken afhankelijk en is waarschijnlijk dan ook de minst gemotiveerde vorm van tv-begeleiding. Het is voor ouders geen bijzonder grote opgave met de kinderen samen televisie te kijken, wanneer zij zelf ook veel kijken of wanneer er maar weinig kinderen in het gezin zijn.

De evaluatieve begeleiding wordt opmerkelijkwijze nauwelijks voorspeld door demografische kenmerken, maar hangt vooral met de opvattingen van ouders over effecten van televisie samen. Het huidige onderzoek ondersteunt daarmee de conclusie van Bybee et al. (1982) dat de evaluatieve begeleiding de meest geïnvolveerde vorm van tv-begeleiding is. Wanneer ouders hun kinderen evaluatief begeleiden en daarbij zowel oog voor de positieve, alsook voor de negatieve kant van televisie hebben, is de kans het grootst dat kinderen kritisch worden over programma-inhoud en dat zij deze op waarde weten te schatten.

De wijze waarop ouders zich via verschillende tv-begeleidingsactiviteiten bemoeien met het kijkgedrag van hun kinderen kan de positieve (leer-)effecten van televisie versterken, alsook de negatieve (angst- en gedrags-) effecten tegengaan. Praktisch gezien wijzen de resultaten van het huidige onderzoek er dan ook op dat wanneer we ouders voor de evaluatieve of voor de niet-gerichte begeleiding willen interesseren, we hen het best kunnen overtuigen van de positieve effecten van televisie. Ouders op de negatieve effecten op gedrag en emoties van kinderen wijzen, lijkt daarentegen een betere strategie hen tot de restrictieve begeleiding aan te zetten.

De mate waarin deze strategieën effectief kunnen zijn zouden via de veel georganiseerde ouderavonden op basisscholen over 'kind en televisie' systematisch onderzocht kunnen worden, door de ouders over de negatieve of over de positieve kanten van televisie te informeren en hen voor en na zo'n avond te onderwerpen over de mate waarin zij de verschillende vormen van tv-opvoeding toepassen. Tevens suggereren de uitkomsten van het huidige onderzoek dat bij de initiatieven om ouders aan te sporen tot tv-opvoeding de meeste nadruk op moeders gericht zou kunnen worden, omdat zij daar toch al het meest toe geneigd zijn. Wellicht kan bekeken wor-

den of en hoe zij via artikelen in opvoedings- en damesbladen, tv-gidsen, of via op hen gerichte televisie-programma's gestimuleerd kunnen worden tot tv-opvoeding.

Literatuur

- Ball, S. & G. A. Bogatz, *The first year of Sesame Street: an evaluation*. Princeton, N. J.: Educational Testing Service, 1970.
- Barcus, F. E., Parental influence on children's television viewing. *Television Quarterly*, 1969, 8, 63-73.
- Bower, R. T., *Television and the public*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1973.
- Bybee, C., D. Robinson & J. Turow, Determinants of parental guidance of children's television viewing for a special subgroup: Mass media scholars. *Journal of Broadcasting*, 1982, 26, 697-710.
- Cantor, J. & B. J. Wilson, Modifying fear responses to massmedia in preschool and elementary school children. *Journal of Broadcasting*, 1984, 28, 431-443.
- Cohen, J., *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. New York: Academic Press, 1977.
- Comstock, G. A., S. Chaffee, N. Katzman, M. McCombs & D. Roberts, *Television and human behavior*. New York: Columbia University Press, 1978.
- Corder-Bolz, C. R., Mediation: the role of significant others. *Journal of Communication*, 1980, 30, 106-118.
- Corder-Bolz, C. R., Television literacy and critical television viewing skills. In: D. Pearl, L. Bouthillot & J. Lazar (Eds.). *Television and behavior: Ten years of scientific progress and implications for the eighties* (pp. 91-101). Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1982.
- Gadberry, S., Television as a babysitter: A field comparison of preschoolers' behavior during playtime and during television viewing. *Child Development*, 1974, 45, 1132-1136.
- Gross, L. S. & R. P. Walsh, Factors affecting parental control over children's television viewing: A pilot study. *Journal of Broadcasting*, 1980, 24, 411-419.
- Lil, J. E. van, *Rapport inzake een onderzoek naar de betekenis van de massamedia voor leerlingen van de lagere school*. Hilversum: NOS, Afdeling Kijk- en Luisteronderzoek, 1978.
- Lil, J. E. van, *Beeld van een kind*. Hilversum: Nos, Afdeling Kijk- en Luisteronderzoek, 1988.
- Lil, J. E. van & M. W. Vooijs, TV-opvoeding in het gezin. *Massacommunicatie*, 1989, 17, 36-47.

- McLeod, J. M., M. A. Fitzpatrick, C. J. Glynn & S. F. Fallis, Television and social relations: family influences and consequences for interpersonal behavior. In: D. Pearl, L. Bouthilot & J. Lazar (Eds.), *Television and behavior: Ten years of scientific progress and implications for the eighties* (pp. 272-287). Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1982.
- Messariss, P., Family conversations about television. *Journal of Family Issues*, 1983, 4, 293-308.
- Messariss, P. & D. Kerr, Mothers comments about tv: Relation to family communication patterns. *Communication Research*, 1983, 10, 175-194.
- Meyer, G. de, A. Hendriks & G. Fauconnier, Een ontwenningsskuur tegen televisieverslaving. *Communicatie*, 1985, 15, 1-15.
- Mohr, P. J., Parental guidance of children's viewing of evening television programs. *Journal of Broadcasting*, 1979, 23, 213-228.
- Nikken, P., *Mag de tv aan? Kinderen en televisie*. Amersfoort: ACCO/de Kinderkast, 1989.
- Palmer, E. L., A. B. Hockett & W. W. Dean, The television family and children's fright reactions. *Journal of Family Issues*, 1983, 4, 279-292.
- Sociaal en Cultureel Planbureau. *Sociaal en Cultureel Rapport 1988*. Alphen aan de Rijn: Samson, 1988.
- Surgeon General's Scientific Advisory Committee on Television and Social Behavior. *Television and growing up. The impact of television violence*. Washington, D.C.: Government Printing Office, 1972.
- Vooijs, M. W., *TV-opvoeding*. Lisse: Swets & Zetlinger, 1987.
- Voort, T. H. A. van der (Ed.), *Media-opvoeding: Theorie, praktijk en onderzoek*. *Massacommunicatie*, 1981, 17, 6-117.

Curricula vitae

P. Nikken (1960) studeerde psychologie (1986) en is als coördinator van het Kinderkast-project werkzaam voor de Stichting Kinderpostzegels Nederland.

Adres: Stichting Kinderpostzegels Nederland, de Kinderkast, Stationsweg 25, 2312 AS Leiden.

J. E. van Lil (1941) studeerde sociologie (1970) en is als media-onderzoeker werkzaam bij de Afdeling Kijk- en Luisteronderzoek van de NOS.

Adres: NOS, Afdeling Kijk- en Luisteronderzoek, Postbus 444, 1200 JJ Hilversum.

Manuscript aanvaard 4-4-'90

Summary

Nikken, P. & J. E. van Lil. 'Determinants of parental guidance of children's tv viewing: a replication study.' *Pedagogische Studiën*, 1990, 67, 417-426.

By means of a telephonic interview a representative sample of 771 parents with children from three to eighteen years answered questions concerning the views parents hold about the effects of television on children, and about how often parents guide their children's television viewing. Conform an American study we replicated (Bybee, Robinson & Turow, 1982), parental guidance can be divided in three distinct forms: restrictive, evaluative, and unfocused guidance. Parents are more restrictive when they hold negative views about television effects, with younger children, and when there are less television sets in the house. Parents exert more evaluative guidance when they hold strong positive or negative views about television effects. Parents exert more unfocused guidance when they hold positive views about television effects, in smaller families and when they watch more television themselves. Mothers and higher educated parents exert all forms of guidance more frequently.